

Sextos Empeirikos, som levde under det andra århundradet e. Kr., inleder sina *Pyrrhonska utkast* med påståendet att filosofiska undersökningar kan leda till något av tre olika resultat: antingen (1) anser man att man har hittat sanningen, eller (2) anser man att det är omöjligt att hitta sanningen, eller (3) så fortsätter man att leta efter sanningen. De som tror att de har hittat sanningen kallas *dogmatiker*, de som påstår att det är omöjligt att hitta den är *akademiska skeptiker* och de som fortsätter sökandet är *pyrrhonska skeptiker*.¹ Jag ska här intressera mig för den tredje gruppen, pyrrhonikerna. Det är dessa som Sextos kallar för ”skeptiker” och han tycks själv räkna sig till denna grupp.

När jag säger att Sextos inleder med ett visst ”påstående”, så bör det dock omedelbart påpekas att Sextos ”påstående” inte är ett påstående i vanlig mening. Han säger alldeles efter det inledande påståendet att han ingenstans i sin framställning med säkerhet ska påstå att det förhåller sig precis som han säger, utan endast rapportera hur det tycks honom just vid skrivtillfället.

Jag förutskickar [...] att jag icke i något fall bestämt påstår att det förhåller sig just så som jag säger, utan jag ger i meddelandeform en framställning av hur saken för närvarande ter sig för mig. (PU 1.4)

Benson Mates, som var en framstående filosof och expert på pyrrhonismen, menar att detta uttalande är av avgörande betydelse när det gäller att förstå Sextos skrift.² Det har han nog rätt i.

1. SKEPTIKERNS PÅSTÅENDEN

Om man ska ta Sextos på orden, så talar han alltså uteslutande om innehållet i sitt eget medvetande. Han påstår inget överhuvud taget om en yttre verklighet, utan han ger bara uttryck åt ett subjektivt intryck som han har vid just den tidpunkt när uttalandet görs. Det-

¹PU 1.4 (dvs. *Pyrrhonska utkast*, bok 1, stycke 4).

²Se Mates 1996, s. 9; även Mates 1992, s. 212, 214 och 222.

samma gäller för övrigt *alla* utsagor som pyrrhonska skeptiker gör. Sextos säger:

Men viktigast av allt: då han [dvs. skeptikern] yttrar dessa satser, ger han uttryck åt sina förnimmelser och redogör för sitt eget tillstånd utan att vilja uppställa någon lärosats och utan att bestämt påstå något om de yttre subjekten. (PU 1.15)

Vi kan uttrycka detta så att skeptikernas påståenden alltid är *interna*, de är aldrig *externa*. Vad skeptikern menar är bara att ”det tycks mig just nu” så-och-så, eller att ”jag har just nu intrycket att” så-och-så.³

Men detta är egentligen mycket egendomligt. Ty då kan man ju inte, som Mates gör, ta Sextos uttalande till intäkt för att Sextos ska tolkas på detta speciella sätt. Ty Sextos uttalande måste rimligen gälla även just detta uttalande. Vad han menar är alltså att det *just då tycks* honom som om han aldrig påstår något om hur det faktiskt förhåller sig, utan att han endast uttrycker hur det tycks honom just då. Det är alltså fullt förenligt med vad Sextos säger, att han själv och andra skeptiker ibland, eller kanske nästan alltid, faktiskt gör *externa* påståenden om hur det faktiskt förhåller sig.

I sina kommentarer tar Mates upp en besläktad invändning. Någon har tyckt att Sextos uttalande innebär att pyrrhonikern inte kan beskriva vare sig pyrrhonismen eller något annat. Mates invänder mot detta, att man inte får förutsätta att det finns en yttervärld som våra ord refererar till, eftersom detta just ifrågasätts av pyrrhonismen. Alltså kan vi mycket väl använda språket utan att avse något annat än att uttrycka hur det för tillfället tycks oss förhålla sig.⁴

Detta är väl alldeles riktigt, men det hjälper inte mot den invändning jag nyss skisserade. Naturligtvis kan Sextos säga hur det just då tycks honom vara, men problemet är att i så fall säger detta ingenting om vad skeptikerna, eller Sextos själv, *faktiskt* menar med sina uttalanden.

Här skulle väl Mates invända att när jag talar om ”vad skeptikerna faktiskt menar”, så förutsätter jag just att det finns en yttervärld som *mina* ord refererar till. Men det måste jag väl få göra. Jag säger ju inte att

³Man kan notera att det finns en viss likhet mellan denna internalistiska tolkning av skeptikernas uttalanden å ena sidan och subjektivistiska – och/eller expressivistiska – analyser av moraliska utsagor å den andra. Enligt en subjektivistisk analys kan t.ex. yttrandet ”Det är orätt att ljuga” tolkas som ”Jag ogillar (just nu) att man ljugar”. Enligt Mates är skeptikernas uttalanden varken sanna eller falska (se Mates 1992, s. 212), vilket kanske snarare kunde tala för en mer expressivistisk tolkning. Det finns för övrigt också en släktskap mellan den internalistiska tolkningen av skeptikernas utsagor och fenomenalistiska tolkningar av utsagor om yttervärlden.

⁴Mates 1996, s. 224.

skeptikerna måste göra det. Däremot är det väl rimligt att jag förutsätter att det finns skeptiker och att Sextos har gjort vissa uttalanden, när jag försöker förstå vad skeptikerna och Sextos menar och vad pyrrhonismen går ut på. En sådan förutsättning måste väl vara tillåten, även om skeptikerna själva inte gör den. Jag kan naturligtvis ha fel; kanske finns det inga skeptiker och kanske har Sextos inte alls skrivit någon bok om vad de anser. Kanske har Sextos aldrig funnits. Men att jag *kan* ha fel visar ju inte att jag *har* fel.

Den ”yttervärld” det här är fråga om, och som skeptikern inte påstår eller tror något om, är något som av icke-skeptiker – och vanligt folk – antas existera och ha vissa egenskaper oberoende av de subjektiva intryck, tankar och känslor, som ingår i ett enskilt medvetande.⁵

Hur som helst. Enligt Mates godtar skeptikern endast påståenden som uttrycker hur det för tillfället tycks honom att det förhåller sig.⁶ Men hur vet Mates det? Jo, han bygger i någon mening på vad Sextos säger. Men om Mates har rätt så säger ju Sextos ingenting om hur det förhåller sig i yttervärlden, utan endast om hur det för tillfället tycks honom att det förhåller sig. Sextos utesluter alltså inte att det kan förhålla sig på något helt annat sätt. Och om det skulle förhålla sig på något annat sätt, så har ju Mates fel.

Å andra sidan, om Mates har fel, så påstår kanske Sextos ändå något om hur det faktiskt förhåller sig i yttervärlden, när han säger vad skeptiker menar. Vad skeptiker menar är visserligen inte oberoende av vad som rör sig i deras respektive medvetanden, men det är oberoende av vad som rör sig i *Sextos* medvetande; och det tillhör alltså det som ut *hans* synpunkt är ”yttervärlden”. Och om Sextos påstående handlar om yttervärlden, så skulle Mates ändå kunna ha rätt vad gäller skeptikers uttalanden i allmänhet – även om han har fel vad gäller just det uttalande av Sextos som han då stöder sig på.

⁵Mates beskriver yttervärlden som ”a so-called ‘external world’, the existence and nature of which is supposed to be independent of our subjective impressions, thoughts, and feelings” (1996, s. 7). Detta är dock tveydigt, på ett sätt som Mates själv noterar (jfr s. 19–20). Det bör rimligen uppfattas så att yttervärlden är allt som existerar eller är sant oberoende av *en bestämd persons* – t.ex. talarens – medvetandetillstånd *vid en viss tidpunkt*, inte av *alla* medvetandetillstånd (även om Mates själv inte binder sig för någon av dessa tolkningar). Olika personer har alltså olika yttervärldar, om det nu alls finns några yttervärldar. Sextos påstår ingenting om *sin* eventuella yttervärld, i vilken andra skeptiker eventuellt existerar och påstår det ena eller det andra. I Sextos yttervärld vid en viss tidpunkt ingår till och med Sextos *själv* vid andra tidpunkter; Sextos vid en tidpunkt påstår inget om vad Sextos påstår eller tror vid *andra* tidpunkter. Trots att hans uttalande tyder på motsatsen.

⁶Skeptikern ”only gives assent to propositions that do express how things seem to him at the moment” (Mates 1996, s. 7).

Låt oss anta att det är så. Det borde göra det möjligt att ha en uppfattning om vad den pyrrhonska skepticismen är för något.

2. SKEPTIKERNS TRO

Skeptikerna påstår alltså ingenting om yttervärlden. De gör alltså endast interna påståenden. Men rimligen tror de på vad de själva då säger. De har och uttrycker vissa interna uppfattningar (eng. *beliefs*). De *tror* alltså på något. Men de ”tror” på vad de säger endast i en lite speciell mening. Sextos säger:

Visserligen säga både akademiker och skeptiker, att de tro på vissa ting, men det är fullt tydligt att de båda riktningarna även härvidlag avvika från varandra. Ty uttrycket ”tro på” användes i olika betydelser. Dels innebär det att man inte strävar emot företeelserna utan helt enkelt fogar sig efter dem utan någon stark böjelse eller hängivenhet, så som barnet säges lyda sin pedagog. Men ibland betyder det att man med starkt begär ger sitt samtycke till något som man själv väljer och känner sympati för, så som när den liderlige lyder den som uppmanar honom att leva utsvävande. (PU 1.229–230)

Man kan alltså skilja mellan en *passiv* och en *aktiv* betydelse av ”tro” och man kan säga att skeptikern endast tror i den passiva meningen.⁷ I denna passiva mening kan man tro helt enkelt genom att, utan att göra motstånd, acceptera en föreställning som dyker upp. Sextos tror det han tror i denna passiva mening och han tror, i denna passiva mening, bl.a. att skeptiker tror i denna passiva mening. Skeptiker tror däremot ingenting aktivt, dvs. på ett sätt som innebär ett kategoriskt ställningstagande eller hävdande.

En skeptiker kan alltså tro ganska mycket. Han kan kanske till och med *säga* lika mycket som alla andra. Men han menar inte detsamma som andra. Han *binder sig inte* för något. Hans tro är bara är passiv, och den är dessutom intern, dvs. den handlar enbart om egna subjektiva intryck vid den aktuella tidpunkten. Hur det för övrigt förhåller sig – om det nu alls förhåller sig på något sätt i någon ”yttervärld” – tror han ingenting om.

Man kan tycka att skeptikern har en väldigt restriktiv syn på vad man ska tro. Det är på sätt och vis riktigt. Men å andra sidan har han också en mindre restriktiv syn än många andra i och med att han inte har något emot att man tror på något – passivt – utan att ha goda skäl för detta.⁸

⁷För skillnaden mellan aktiv och passiv tro, se även diskussionen om ”Carrolls paradox” i Bergström 2011, s. 226–29.

⁸Som Robert Fogelin (1994, s. 115) uttrycker det: ”the Pyrrhonist does not hold that it is epistemically irresponsible to believe things on insufficient evidence.” Det är alltså inte bara så att skeptikern inte aktivt tror detta; han tror det inte ens passivt. Och det han passivt tror, tror han utan att tycka sig ha tillräcklig evidens.

Det kan förefalla tilltalande, för den som är försiktig av sig, att tro mera på interna än på externa förhållanden. Man är kanske för det mesta mer säker på att det tycks en som om det regnar än på att det regnar. Men det är ändå underligt att inte tro något *alls* om externa förhållanden. Är det ens möjligt?

Det är knappast möjligt att växa upp och lära sig ett språk, om man inte samtidigt tror – eller indoktrineras i tron – att det finns en yttervärld, som en stor del av språket handlar om.⁹ Kanske kan man hävda att man då inte behöver tro *aktivt* på yttervärlden, men skeptikern tror ju inte ens passivt på den. Man får väl tänka sig att skeptikern först senare i livet, när han har lärt sig ett språk och upptäckt skillnaden mellan interna och externa påståenden, kan övergå till att aldrig tro något om yttervärlden. Det vore kanske möjligt, även om jag inte tror det. Men *varför* ska man leva på det viset? Kan det vara vettigt?

3. JÄMVIKTSARGUMENTET

Skeptikern har ett *skäl* för att inte tro något om yttervärlden. Eller kanske ska man snarare säga att det är en *orsak* till att han inte gör det. Nämligen att det tycks honom som om det alltid finns lika starka skäl för som mot en uppfattning om yttervärlden.

Skepticismen är en kraft att ställa mot varandra företeelser och tankeresultat på alla tänkbara sätt, genom vilken vi på grund av jämvikten hos de motstående företeelserna och satserna komma först till suspension av omdömet och därmed sedan till ro i sinnet. (PU 1.8)¹⁰

⁹Mates säger själv att språkinläring bygger på förutsättningen att "most of what people say is true" (1996, s. 82), men detta är väl något som skeptikern inte kan hålla med om. Kan det ens vara så att "det tycks honom" som om det mesta av vad folk säger är sant?

¹⁰Mates engelska översättning (1996, s. 89–90) lyder: "The Skeptic Way is a disposition to oppose phenomena and noumena to one another in any way whatever, with the result that, owing to the equipollence among the things and statements thus opposed, we are brought first to *epochē* and then to *ataraxia*." Den "kraft" det talas om i den svenska texten är alltså en disposition eller tendens. Suspension av omdömet i fråga om en viss sats, *epochē*, innebär att man varken tror att satsen är sann, eller att den är falsk, eller att den ens är meningsfull (jfr Mates 1996, s. 7). *Ataraxi* är det som på svenska kan kallas "ro i sinnet". Det grekiska ordet för "jämvikt" eller "equipollence" är *isostheneia*; se även Stough 1992 som säger: "The arguments in support of competing theories are equally strong, hence equally persuasive. Pyrrhonists therefore suspend judgement, taking no position at all about what is true or false" (s. 476), samt under uppslagsordet *isostheneia* (eng. *equipollence*), att detta är den grekiska termen för "the equal weight and credibility of opposing points of view" (s. 226).

På ett ställe uttrycker Mates det så här:

Varför undviker pyrrhonikern att godta kategoriska påståenden? Skälet, sägs det oss, är att det tycks honom att evidensen för och evidensen mot ett sådant påstående alltid, när man undersöker saken, visar sig vara i jämvikt, dvs. lika starka eller lika svaga.¹¹

Såvitt jag förstår är detta med ”jämvikt” (eng. *equipollence*) en helt central ingrediens i skepticisimen. Man kan tänka sig att någon skulle invända att skälen för och emot ofta inte alls *är* lika starka, men skeptikern skulle förstås svara att det just nu tycks honom att han aldrig heller har påstått detta, men att det just nu *tycks* honom att de alltid är lika starka.¹² Han kunde också tillägga att det just nu tycks honom att skälen för och emot att de *är* lika starka också är lika starka – vilket leder till att han varken tror eller förnekar det.¹³

Om man har intrycket att skälen för och emot påståenden om yttervärlden alltid är lika starka, så är det väl också väldigt rimligt att man tillsvidare inte tror något alls. Det är nog rätt okontroversiellt. Men jag känner mig rätt säker på att de flesta av oss i allmänhet inte alls har detta intryck. Även om vi kanske aldrig är hundra procentigt säkra på något, så tycks det oss säkert ofta att mer talar för än emot – eller tvärtom.

Ett exempel på detta. Den norske filosofen Arne Naess höll en gång – på sextioalet vill jag minnas – föredrag i Stockholm om pyrrhonismen.¹⁴ Han själv tycktes vara positiv till den. Jag frågade honom i diskussionen efteråt om det ändå inte var mer sannolikt att vi just då var i Stockholm än att vi var i Köpenhamn. Men det ville han inte gå med på. Jag tror inte heller att det ens *tycktes* honom vara mer sannolikt att vi var i Stockholm, för han tycktes inte förstå hur ordet ”sannolikt” skulle förstås.

Kanske tycktes det inte heller Naess att han var i Stockholm. Ty det tycktes ju honom finnas lika stark evidens för att han var i Stockholm som för att han var i Köpenhamn, och är man i ett sådant tillstånd kan det väl knappast tyckas en att man är i Stockholm? Något sådant vore väl logiskt, men knappast psykologiskt, möjligt. Och om det inte tycktes Naess att han var i Stockholm, så kan han väl inte ens *passivt* ha trott att han var det? Man kan undra var han trodde att han befann sig.

Jämviktsargumentet för skepticisim är alltså det helt avgörande för

¹¹ Mates 1992, s. 215. Min översättning och min kursivering.

¹² Se även *PU* 1.203.

¹³ Man kan undra om skeptikern också kan *tro* att det ena leder till det andra. Det beror väl på om ett sådant orsaksförhållande hör till det inre eller till yttervärlden.

¹⁴ Naess gav ut en bok om skepticisimen 1968, en bok som Benson Mates uttalade sig mycket positivt om; jfr Mates 1996, s. vi.

pyrrhonikerna. Men eventuellt har de också ett annat argument. Mates talar om ”den ångestskapande föreställningen att det finns en yttervärld som går sin egen väg oberoende av vad som tycks oss vara fallet, men som vi för att överleva måste hitta sanningen om”.¹⁵ Ett pragmatiskt skäl för skeptikern att befria sig från, eller undvika, denna föreställning kunde alltså vara det, att den är ångestskapande. För många andra kunde det kanske tvärtom vara ångestskapande att överge tanken att det finns en yttervärld. De skulle därmed ha ett pragmatiskt skäl att *inte* bli skeptiker.

4. FILOSOFISKA PRECISERINGAR

Men låt oss återgå till jämviktsargumentet. Kanske har jag missförstått det. Det är kanske helt irrelevant att de flesta människor väldigt sällan upplever argumenten för och emot ett påstående som lika starka; det avgörande är kanske om *den som noggrant har studerat de viktigaste filosofiska lärorerna* gör det. Sådana personer utgör ju en liten minoritet, men kanske är det så, att de faktiskt ofta upplever de olika argumenten för och emot en tes som jämstarka. Kanske *skulle* de flesta av oss göra det, *om* vi grundligt studerade de olika filosofiska lärorerna. De klassiska filosofiska problemen är ju notoriskt ”eviga”; någon slutgiltig lösning tycks inte vara lätt att uppnå. För den som ordentligt har trasslat in sig i filosofiska stridsfrågor är det kanske mycket naturligt och rimligt att avhålla sig från att ta ställning.

Det finns också passager hos Sextos som kan tyda på att jämviktsargumentet ska tolkas på något sådant ”filosofiskt” sätt. På ett ställe säger han t.ex. följande om skeptikerns sätt att tänka:

Ty då han börjar tänka filosofiskt i avsikt att bedöma och skaffa sig insikt om vilka föreställningar som äro sanna och vilka som äro falska, för att på så sätt finna sinnesro, finner han sig ställd inför motsatser utan övervikt för någondera sidan; dessa kan han inte döma över och suspenderar därför sitt omdöme (PU, 1.26, min kursivering).

Arne Naess är bl.a. känd för att ha introducerat begreppet ”intensionsdjup”. Hans tanke är den att språkliga satser kan preciseras på flera olika sätt, och dessa preciseringar kan i sin tur preciseras på flera olika sätt, osv. En persons intensionsdjup, när han uttalar eller godtar en viss sats, är då den grad i vilken han är medveten om, och avser, bestämda preciseringar i ett sådant preciseringsträd.¹⁶ En sats som ”Vi befinner oss i Stockholm” kan då tänkas preciseras i olika riktningar, där somliga är uttalat idealistiska och andra uttalat realistiska, osv. Naess menade kanske att han inte

¹⁵ Mates 1992, s. 227.

¹⁶ Naess 1961, s. 20–2.

vill binda sig för att vi var i Stockholm, så länge han inte kunde binda sig för någon mer entydig filosofisk precisering av denna sats; kanske tycktes det honom att argumenten för realism och idealism var ungefär lika starka. Och dessutom ville han inte binda sig för att det var mer sannolikt att vi var i Stockholm än i Köpenhamn, innan han fick en filosofiskt acceptabel precisering av det notoriskt oprecisa ordet ”sannolikt”.

Det tycks mig alltså som om jämlikhetsargumentet kan uppfattas på åtminstone två olika sätt, ett ”vardagligt” och ett ”filosofiskt”. Med den vardagliga tolkningen blir argumentet väldigt underligt; med den filosofiska tycks det tvärtom rätt tilltalande. Eftersom de flesta filosofer tycks anse att skepticismen är orimlig, tyder kanske detta på att den filosofiska tolkningen är felaktig? Å andra sidan talar eventuellt välvillighetsprincipen (den s.k. *principle of charity*) för att den är riktig.

5. SINNESRO

I alla händelser tycks det alltså Sextos som om skeptikerna ”fortsätta att söka” efter sanningen.¹⁷ I verkligheten gör de kanske inte det, men låt oss ändå anta att de gör det.

Då uppstår frågan: *Varför* fortsätter skeptikern att söka? Borde det inte tyckas honom som om han *aldrig* kommer fram till något mer än passiv och intern tro? Vore det då inte klokare och naturligare att sluta söka och i stället njuta av sinnesfrid (*ataraxi*) – som ju just är det som skeptikerna gillar?

Mates har noterat detta problem och han föreslår därför att ”sökandet” inte ska uppfattas som ett sökande efter sanningen, utan bara som ett *ifrågasättande* av varje påstående om yttervärlden.¹⁸ Det kan man kanske säga, men jag tycker inte det löser problemet. *Varför* fortsätter skeptikern att ifrågasätta dogmatikernas – och vanligt folks – påståenden om verkligheten, i stället för att försjunka i sin sinnesfrid och strunta i vad folk säger? Detta skulle passa bra ihop med vad Mates själv säger på ett annat ställe:

Fri från trosuppfattningar, så bekymrar han [dvs. skeptikern] sig inte och argumenterar inte om hur saker och ting är i en eventuell ”verklig” värld, och han finner att han klarar sig tillräckligt bra [*good enough*] enbart genom att tänka, tala och handla på grundval av hur saker och ting tycks honom vara.¹⁹

¹⁷PU 1.2–3. Man kan ju undra om Sextos anser (a) att detta är sant per definition eller (b) att det är något som faktiskt råkar vara sant om dem som brukar kallas skeptiker – eller (c) att det inte alls är sant. Det vågar jag inte ha någon klar uppfattning om.

¹⁸Mates skriver: ”The answer has to be, I suppose, that this ”seeking” consists only in raising questions about assertions purporting to be true” (1996, s. 232).

¹⁹Mates 1996, s. 66.

Ja, varför fortsätter skeptikern då att ifrågasätta? Kanske beror det på att han inte alls *förstår* vad andra säger.²⁰ Citatet från Mates ovan fortsätter så här:

I fråga om andra människors uttalanden, vilka framställs som mer än rena rapporter om talarens inre, så befinner sig pyrrhonikern i ett tillstånd av *aporía* – dvs. han har ingen aning om huruvida de är sanna, falska, eller ingendera, eller ens (beroende på dimmigheten hos begreppen sanning och falskhet) bådadera.²¹

Om man uppfattar sina medmänniskors uttalanden på detta sätt, så måste man väl bli rätt förvirrad och då kan man nog inte riktigt slå sig till ro, trots allt. Då vill man kanske ifrågasätta. Men är detta verkligen förenligt med sinnesro?

Normalt antar vi att mycket, kanske det mesta, av vad vi tror är sådant som vi har lärt oss av andra. Vi tar till oss information från omgivningen. Så tycks det tydligen också för Sextos, ty han säger:

I det vi alltså ta fasta på företeelserna [dvs. hur det tycks oss vara] leva vi [dvs. vi skeptiker] utan dogmer i regleringen av det dagliga livet, eftersom vi icke kunna leva helt överksamman. Dessa regler för det dagliga livet synes vara av fyra slag: dels ligga de i den ledning naturen erbjuder, dels i det tvång känslorna utöva, dels i traditionen av lagar och sedvänjor, dels i undervisningen i olika slags konster. (PU 1.23)

Den undervisning det talas om här består väl av information från andra. Men kan en skeptiker överhuvud taget *förstå* vad andra människor säger?

Anta att någon säger något till en skeptiker. Det finns då två möjligheter. (1) Antingen tycks det skeptikern som att talaren bara rapporterar om sitt inre och då har skeptikern inget att invända. (2) Eller också tycks det skeptikern att talaren inte bara rapporterar om sitt inre och då tycks det skeptikern att han inte förstår något alls.²² Hur ofta inträffar (1) respektive (2)? Man får väl anta att det varierar från den ene skeptikern till den andra. Men det tycks mig som att det åtminstone tycks Sextos som att andra människor ofta uttalar sig om något annat än sitt inre. I sådana fall kan skeptikern knappast lära sig någonting.

Hur som helst är det svårt att förstå att skeptikern kan känna någon

²⁰Mates skriver: "Sextos is not prepared even to agree that the assertions of the Dogmatist are *meaningful*" (1996, s. 26–7, min kursivering) och han tillägger lite senare att detsamma gäller vanligt folks "ordinary assertions [...] made with the intension or presumption that their subject matter [...] is something other than the speaker's state of mind" (1996, s. 29; jfr även Mates 1992, s. 214).

²¹Mates 1996, s. 66.

²²Men skeptikern kanske förstår, trots att det tycks honom som han inte förstår.

sinnesro, när det rätt ofta tycks honom som att han inte förstår vad andra säger. Det gäller både filosofiska dogmatiker och vanligt folk. Riktigt *vad* de talar om förstår han inte – tycks det honom – och han har heller ingen uppfattning om huruvida det alls *finns* något sådant att tala om. Att han då fortsätter att ställa frågor är kanske begripligt?

6. TVÅ LIVSSTILAR

Men när nu skeptikern fortsätter att ”söka” eller ”fråga”, vilken sorts svar skulle kunna tillfredsställa honom? Möjligen kunde det vara ett utpekande av en säker grund från vilken våra teorier sedan kan utvecklas på ett säkert sätt, så att möjligheten av misstag elimineras. Kort sagt: en ”första filosofi”.

Sextos gör en lång rad påpekanden som alla tycks leda fram till slutsatsen att man måste suspendera sitt omdöme. Man kan inte lita på sina sinnesintryck, ty de varierar från den ene till den andre och från en situation till en annan²³ och man kan inte heller lita till bevis, ty de leder antingen till oändliga regresser eller cirkelresonemang eller utgår från obevisade antaganden.²⁴ Det råder också ”en olöslig konflikt, både bland lekmän och filosofer, beträffande det man håller på att undersöka”.²⁵ Hur det tycks oss kan alltså aldrig vara någon säker grund för hur det är. Då kan man kanske frestas söka efter en första filosofi.

Men Sextos tror naturligtvis inte att det är möjligt att utveckla en första filosofi. Tvärtom, tycks det honom antagligen – mot bakgrund av vad han har sett av dogmatisk filosofi – som om detta är omöjligt. Robert Fogelin menar till och med att det är just detta som är själva poängen med pyrrhonism:

Poängen med pyrrhonisk skepticism är att förkasta alla försök att överskrida [*transcend*] – snarare än att förfina eller fullända – våra vanliga metoder för berättigande.²⁶

Många skulle numera hålla med Sextos, såtillvida att det tycks dem som att det inte kan finnas någon första filosofi. W. V. Quine är väl den moderna filosof som är mest känd för denna synpunkt – även om det i hans fall inte bara är fråga om en passiv tro om hans eget inre. Quine anser, externt, att det inte finns någon första filosofi. Han menar alltså att skeptikerna i viss utsträckning har rätt. Men han anser att

²³Se t.ex. *PU* 1.59.

²⁴Se t.ex. *PU* 1.164–177.

²⁵*PU* 1.165.

²⁶Fogelin 1994, s. 89, min översättning.

de *överreagerar* inför alla osäkerheter och svårigheter.²⁷ Olika skeptiker överreagerar på lite olika sätt, men pyrrhonikerna överreagerar alltså genom att – åtminstone försöka att – inte tro något alls. Deras motto tycks vara: ”Om vi inte kan tro med fullständig säkerhet, så ska vi inte tro överhuvud taget”.²⁸

I stället för att överreagera på detta sätt kan man enligt Quine utgå från det man *faktiskt tror*. Då får man visserligen räkna med att man kan ha fel, vilket motiverar att man försöker hitta, och gardera sig mot, sådana fel. Även om man har goda skäl att tro det man tror, så kan man ha fel. Men så länge man inte hittar några fel, så kan man tro att man har rätt – det är ju ändå det man tror.²⁹ Om man upptäcker något fel, så får man försöka revidera sina uppfattningar tills de passar ihop i en sammanhängande helhet, så att ingenting längre talar mot det man tror. Inte ens då kan man vara säker på att man har rätt. Men man tror det man tror.

Skeptikern kunde tänkas invända mot detta att han inte kan utgå från det han tror, eftersom han inte tror något. Men han har ju interna uppfattningar, även om de är passiva, och man kan tycka att det borde räcka. Det *tycks* ju ändå skeptikern en hel del.

Låt *S* vara en godtycklig sats, t.ex. ”solen skiner”, ” $15 + 27 = 42$ ” eller ”Hitler begick självmord”. Låt oss också anta att det tycks skeptikern att *S*. Även skeptikern håller nog med om att det är en viktig skillnad mellan (1) att det tycks mig att *S*, och (2) *hur* det tycks mig vara, dvs. att *S*. Sextos tycks mena att det tycks honom som att vi kan vara säkra på sådant som (1), men inte på sådant som (2).³⁰ Det tycks honom också – med all

²⁷ Quine skriver t.ex.: ”Radical skepticism [...] is not of itself incoherent. Science is vulnerable to illusion on its own showing, what with seemingly bent sticks in water and the like, and the skeptic may be seen merely as overreacting when he repudiates science across the board” (1981, s. 22). Men det är inte säkert att Quine just tänker på Sextos och andra pyrrhoniker; han syftar kanske lika mycket, eller mer, på akademiska och moderna skeptiker.

²⁸ Sextos säger också: ”Den pyrrhonske tänkaren godtar nämligen icke någonting av det som är oviss” (*PU* 1.13). En liknande tanke finns hos Descartes: ”förnuftet [...] bjuder oss att med samma omsorg hålla tillbaka vårt instämmande inför det inte helt vissa och otvivelaktiga som inför det uppenbart falska” (Descartes 1996, s. 52).

²⁹ Detta kan förefalla konservativt, men det är inte vad man vanligen brukar kalla kunskapsteoretisk konservatism; se Bergström 2011, kap. 10. Är Quines naturalism ett exempel på vad Sextos kallar ”dogmatism”? Jag vet inte, men den är i alla fall varken akademisk skepticism eller pyrrhonism. Kanske är den en position som Sextos aldrig kom att tänka på som en möjlighet.

³⁰ Jfr *PU* 1.19–22. För egen del känner jag mig däremot inte alls så säker på att vi kan vara helt säkra på hur det (just nu) tycks oss vara. Är vårt inre verkliga

rätt – att man inte på något säkert sätt kan komma från (1) till (2). Men eftersom det tycks honom att *S*, så kan han väl utgå från att *S*. För alla *S*, sådana att det tycks honom att *S*.

En envis skeptiker vägrar kanske att göra det, med motiveringen att han inte förstår vad det innebär att *S* – trots att det tycks honom att *S*. I så fall får man väl finna sig i det.³¹ Då får man finna sig i att det finns två sätt att reagera inför bristen på en första filosofi: en skeptisk livsstil à la Sextos och en naturalistisk livsstil à la Quine.

7. PRAKTISKA SKILLNADER

Blir det någon skillnad i praktiken? Ja, man kan väl säga att den naturalistiska inställningen medger avsevärda vetenskapliga framsteg. Även om den kunskapsteoretiska naturalismen inte har formulerats så tydligt och systematiskt av filosofer före Quine, så tycks vetenskapernas historia visa att forskare i stort sett har betett sig ungefär så som naturalismen rekommenderar. Man har utgått från att det finns en yttvärld och från vad man för tillfället har trott om den när man har formulerat sina hypoteser för att lösa nya teoretiska och praktiska problem som hela tiden uppstår. Man har inte suspenderat sina omdömen i väntan på en första filosofi.

Pyrrhonikerna tycks däremot inte kunna vara till någon större hjälp i vetenskapliga sammanhang och de tycks inte heller själva göra några framsteg, utom rent negativt, i och med att de eventuellt hittar nya motargument mot andras resonemang och åsikter. Sextos skriver:

---

så lättillgängligt? Visserligen kan nog formuleringar av typen ”Det tycks mig just nu att *S*” ibland vara ett sätt att uttrycka en fallibilistisk men extern tro att *S*, men så ska ju inte skeptikerna tolkas.

³¹Men man kan förstås invända att det strider mot kompositionalitetsprincipen, som säger att meningen hos ett sammansatt uttryck bestäms av meningen hos dess delar. Meningen hos t.ex. ”Det tycks mig just nu som om Hitler begick självmord” bestäms alltså – åtminstone delvis – av meningen hos satsen ”Hitler begick självmord”. Det måste väl innebära att man inte kan förstå den första satsen om man inte förstår den andra. Det talar mot den envise skeptikerns position. Men han kan då invända att (det tycks honom som) kompositionalitetsprincipen inte gäller, åtminstone inte för hans språk. Men i så fall blir det omöjligt för oss andra att förstå hans språk. – En annan möjlighet är att pyrrhonismen ska tolkas på ett mycket beskedligare sätt, så att den bara ifrågasätter filosofi och vetenskap, men däremot inte alls våra vardagliga uppfattningar. Så vill Fogelin tolka Sextos i sin ”uppdaterade” pyrrhonism – som enligt honom har likheter med den senare Wittgenstein. Fogelin påpekar att experterna är oense i denna tolkningsfråga (jfr Fogelin 1994, s. 5–9).

Vi ägna oss inte åt naturforskning för att med fast övertygelse kunna uttala oss om något av det, som blir föremål för lärosatser inom naturvetenskapen; däremot befatta vi oss med den för att få ett likvärdigt resonemang att ställa upp mot varje annat resonemang och för att uppnå ostörd sinnesfrid. På detta sätt behandla vi även logiken och etiken inom den s.k. filosofien. (*PU* 1.18)

Så gör ju inte alls vanliga forskare. Inte heller de vill kanske alltid uttala sig ”med fast övertygelse”, och även de ägnar sig ibland åt kritik. Men syftet är då inte att undvika ställningstaganden och uppnå sinnesfrid. Det är tvärtom ofta att öka vår förståelse av omvärlden och lösa praktiska problem.

I valet mellan en skeptisk livsstil à la Sextos och en naturalistisk och fallibilistisk livsstil à la Quine – tycker jag för min del att Quines recept är att föredra. Men jag tror inte att jag har något argument för detta som skulle övertyga en skeptiker. Inte ens om jag kunde visa att naturalismen leder till större sinnesfrid än skepticisismen. För skeptikern skulle antagligen vägra att tro på detta. Och kanske skulle han till och med kunna presentera något argument för att jag har fel, som tycks honom lika starkt som mitt argument för motsatsen.

Men när det kommer till kritan är kanske ändå skillnaden mellan naturalism och pyrrhonism inte så stor. (Åtminstone om vi kan få förut-sätta att pyrrhoniker någorlunda begriper vad vanligt folk säger.) Mates säger faktiskt också att ”vad gäller hans beteende i vardagslivet är det svårt att se någon skillnad mellan skeptikern och folk i allmänhet”.³² Vidare säger han att ”det finns skäl att tro att pyrrhonismen, liksom Berkeleys fenomenalism, ska uppfattas som ytterligare en av dessa filosofiska positioner, som vid första anblicken verkar absurda, men som när allt har förklarats visar sig inte påstå något annat än vad vi alltid har godtagit”.³³

Alldeles rätt har nog inte Mates. Några skillnader finns troligen, t.ex. att naturalisten tror att ingenting är säkert medan skeptikern endast passivt och internt tror detta. Eller att Quine tror att det inte finns någon transcendental verklighet som våra föreställningar måste matcha för att vara sanna, medan Sextos varken tror eller inte tror detta. Men när Quine och andra naturalister ”tror” något, så tror de antagligen inte i en så stark mening som den i vilken skeptikern inte ”tror”. Och hur som helst tror ju skeptikern inget som är oförenligt med det naturalisten tror.

³² Mates 1996, s. 70, min översättning.

³³ Mates 1996, s. 74, min översättning. Men att pyrrhonismen inte ”påstår något annat” är i och för sig inte så underligt, eftersom den ju inte påstår något alls.

LITTERATUR

- Bergström, Lars. 2011. *Tankegångar: Sexton kapitel om kunskap, moral och metafysik*. Stockholm: Thales.
- Descartes, René. 1996. "Betraktelser över den första filosofin" (1641), urval i *Filosofin genom tiderna: 1600-talet 1700-talet*, utg. av K. Marc-Wogau. Stockholm: Thales.
- Fogelin, Robert J. . 1994. *Pyrrhonian Reflections on Knowledge and Justification*. Oxford: Oxford University Press.
- Mates, Benson. 1992. "Pyrrhonism and Modern Skepticism: Similarities and Differences". I *Philosophie, Psychoanalyse, Emigration. Festschrift für Kurt Rudolf Fischer zum 70. Geburtstag*, utg. Peter Muhr, Paul Feyerabend och Cornelia Wegeler. Wien: WUV Universitätverlag.
- Mates, Benson. 1996. *The Skeptic Way: Sextus Empiricus's Outlines of Pyrrhonism*. Oxford: Oxford University Press.
- Naess, Arne. 1961. *Empirisk semantik*. Stockholm: Svenska Bokförlaget.
- Quine, W. V. 1981. *Theories and Things*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Sextos Empeirikos. 1953. *Pyrrhonska utkast*. Svensk översättning av Jonas Palm. I *Antika skeptiker*, utg. C. E. Sjöstedt. Stockholm: Natur och Kultur.
- Stough, Charlotte. 1992. "Sextus Empiricus" och "isostheneia". I *A Companion to Epistemology*, utg. J. Dancy och E. Sosa. Oxford: Blackwell.